

Liska András

Késő avar kori településmaradványok Gyula határában (Gyula 425. sz. lelőhely)

A 44. sz. főút Békéscsaba és Gyula közötti szakaszának négysávossá bővítését kezdte el 2002-ben a Békés Megyei Közútkezelő Kht. A munkálatok megkezdése előtt a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága megelőző régészeti feltárást végzett a földmunkával érintett régészeti lelőhelyek területén.

A Gyula 425. sz. lelőhely a 44. sz. főút déli-délnyugati oldalán, egy északnyugat-délkeleti irányú egykori érmeder északi, helyenként ma is igen magas partján fekszik (1. kép). Az igen nagy kiterjedésű lelőhelyet a János-zugi vasúti átjáró és a 44. sz. főút kereszteződésénél 3 szakaszon érinti az újonnan építendő út nyomvonalá: a vasúti töltés két oldalán, ahol az új vasúti felüljáró épül, valamint a lelőhelynek a Békéscsaba felé eső, északnyugati részén. A feltárást két szakaszban végeztük el: a vasúti töltés két oldalán lévő lelőhelyszakaszt 2002. március 12. és május 22. között, a nyugatra eső szakaszt pedig október 2. és 18. között tártuk fel. A feltáráson a humuszréteg eltávolítását földgallyal végeztük. A szántott réteg alatt, az objektumok jelentkezési szintjén, az objektumok faltjainak kiterjedését kézi nyeséssel határoztuk meg. A feltárást az első lelőhelyszakaszon több körülmény is nehezítette. A területen a 19. és a 20. században, sőt még néhány évvel ezelőtt is egy tanya állt sok gazdasági épülettel. A területen megtalálható újkori és modern beásások több, régészeti korú objektumot megbolygattak, illetve részben megsemmisítettek. A másik nehézséget az agyagos talaj jelentette, amely nagyon hamar sziklakeményűre száradt.

Összesen 64 telepobjektum: gödör, árok, ház, valamint két sír került elő (2. kép). A településobjektumok a lelőhely két, viszonylag távoli szakaszán különböző korszakokból származnak. Az első szakaszban feltárt lelőhelyrészleten néhány jellegtelen őskori és szintén csupán nagyon kis számú szarmata kori lelet mellett legnagyobb részt késő avar kori telepjelenségeket tártunk fel. Összesen négy, félig földbe mélyített ház maradványai kerültek napvilágra, amelyek közül két házban padlót, egyben kemencét is találtunk. A házak közül jelen dolgozatban a 15., 16. és a 17. objektumok anyagát közlöm részletesen (3–4. kép). Választásom azért esett a három, részben egybeásott házmaradványra, mert a lelőhelyen feltárt objektumok nagyobb részétől eltérően későbbi objektumok beásásai nem bolygatták meg azokat, valamint a feltárást során értékelhető mennyiségű leletanyag került napvilágra.

Az objektumok leírása

15. objektum (3–4. kép)

Négyszög alakú, félig földbe mélyített ház, sarkai lekerítettek, K-i oldala lépcsőzetes kialakítású. A ház gödre

András Liska

Settlement remains from the Late Avar Period at the outskirts of Gyula (Gyula, site no. 425)

The Békés Megyei Közútkezelő Kht. started to widen route no. 44 to four lanes between Békéscsaba and Gyula in 2002. Prior to the operations, the Directorate of the Museums of Békés county conducted excavations preceding the investment in the area where earth movement was planned.

Site no. 425 at Gyula is located on the northern high bank of a former north-west – south-east oriented stream on the southern – south-western side of route no. 44 (Fig. 1). The track of the road to be constructed intersects the extremely large site in three sections at the János-zug railway crossing and at the intersection of route no. 44. They are the two sides of the railway embankment where a new railway bridge is to be built and in the north-western part of the site toward Békéscsaba. The excavation was conducted in two phases. The site fragment on the two sides of the railway embankment was unearthed between 12 March and 22 May, while the area west of it was excavated between 2 and 18 October. A mechanic scraper removed the humus layer. Where the features appeared under the ploughed layer, the extent of the discolourations was determined by manual scraping. A few circumstances made the excavation rather difficult in the first phase. A farm occupied the area with many outbuildings in the 19th and 20th centuries and even a few years ago. The modern and recent pits disturbed and sometimes destroyed many features of archaeological relevance. Another difficulty was caused by the clayey soil, which quickly dried to rock hardness.

Altogether 64 settlement features, pits, ditches, houses and two graves were uncovered (Fig. 2). The settlement features came from two different periods at the two relatively distant areas of the site. The settlement fragment unearthed in the first phase contained uncharacteristic prehistoric and a few early Avar finds and, mostly, Late Avar settlement features. The remains of altogether four semi-subterranean houses came to light. Two contained floors, and one had an oven as well. In this paper I will discuss the materials recovered from houses nos. 15, 16 and 17 (Figs 3–4). I chose these three house remains, which were partly dug into each other, because, unlike the majority of the features unearthed at the site, the pits of the later features did not disturb them and the finds recovered from them were sufficient for analysis.

Description of the features:

Feature no. 15 (Figs 3–4)

It is a rectangular, semi-subterranean house with rounded corners. The eastern side is stepped. The pit of the

Ny-i irányban a 16. objektumot metszi. A DK-i sarokból kiindulva letaposott, egy részen összefüggő, fekete színű, hamus, paticsos padlóréteget (járószintet) tudunk kibontani. A fölötte lévő betöltés kevert, sárgásbarna színű, kissé paticsos volt. A padló a DK-i sarokban karakteresebben jelentkezett, de a ház aljának kb. 2/3 részén is megfigyelhető és kibontható volt az a réteg, amely a letaposott padlóval azonos szinten helyezkedett el, és a fölötte lévő betöltés egyértelműen elvált tőle. A bejárat is a K-i oldalon, a DK-i sarok közelében lehetett. A padlóréteget a ház egyik felében, a ház középtengelyének vonala mentén bontottuk el. Kiderült, hogy a padlóréteg alatt, alig 1–2 cm-es mélységben a ház gödrének az alját találtuk meg. Tehát a megtalált padló „egy rétegű” volt, a ház beásásának az alján helyezkedett el. A ház ÉK-i sarkában a letaposott padlóréteg fölött egy egykori tüzelőhely maradványait figyeltük meg. A sütőfelület átégett töredékei a laza, hamus betöltésből, rendszeretlenül kerültek elő. A ház É-i oldalának közepén egy 2/3-ában ép *sütőharangot* találtunk, amelyet egy darabban sikerült kiemelni (9. kép).

A leletanyag: Csöves csontból hegyesre faragott csonteszköz. H: 8,2 cm (5. kép 1.).¹ Középső nyélállású, egyélű *vaskés*. H: 8,6 cm (5. kép 2.). Kerek átmetszetű vaspálcából készült *vasár*. Az egyik vége hegyes, a másik köpús kialakítású. H: 9,6 cm (5. kép 3.). Lapos *vaspánt töredéke*. H: 2,9 cm (5. kép 4.). Bikónikus formájú, vízszintesen bekarcolt vonalakkal díszített *agyag orsógomb*. M: 1,8 cm, átm: 3 cm (5. kép 5.). Kézzel formált, cseréptörmelékkel soványított anyagú *cserépbogrács peremtöredéke*. Kissé kihajló pereme átfúrt, sárgásbarna színűre égetett. M: 7×6 cm (5. kép 6.). Kézzel formált, cseréptörmelékkel soványított anyagú *cserépbogrács töredéke*. Pereme egyenes, a felfüggesztésre szolgáló fül csonkja a bogrács belső oldalán helyezkedett el, vörösésbarna színű. M: 10×11 cm (5. kép 7.). Kézzel formált, cseréptörmelékkel soványított anyagú, vörösésbarna színű *cserépbogrács peremtöredéke*. A perem rövid, enyhén kihajló, lekerekített. M: 15×9 cm (6. kép 10.). Kézzel formált, apró cseréptörmelékkel és szerves anyaggal soványított anyagú, vörösésbarna színű *fazék peremtöredéke*. A perem kissé nyújtott, enyhén kihajló, felül ferdén levágott. M: 7×5,5 cm (6. kép 3.). Kézzel formált, apró cseréptörmelékkel soványított anyagú, szürkésbarna színű *fazék peremtöredéke*. A perem kissé nyújtott, enyhén kihajló, lekerekített. M: 5×4,5 cm (6. kép 5.). Kézzel formált, cseréptörmelékkel soványított anyagú, szürkésbarna színű *fazék peremtöredéke*. A perem kissé nyújtott, enyhén kihajló, lekerekített, külső felülete függőlegesen elsimított. M: 7,5×5 cm (6. kép 6.). Kézzel formált, apró cseréptörmelékkel és szerves anyaggal soványított anyagú, vörösésbarna színű *fazék peremtöredéke*. A perem kissé nyújtott, enyhén kihajló, külső élén ferdén levágott. M: 4×4,5 cm (6. kép 7.). Kézzel formált, cseréptörmelék-

house intersects feature no. 16 in the west. Starting from the SE corner, a trodden, partly coherent, black ashy, daubed floor level was uncovered. The filling was mixed, yellowish brown above it with a few daub fragments. The floor appeared more definitely in the SE corner. Nevertheless, a layer could be observed and cleaned on the same level as the trodden floor on about 2/3 of the bottom of the house, which was apparently separated from the overlying filling. The entrance must have been in the E side, near the SE corner. The floor level was cleared along the medial axis, in one half of the house. We found the bottom of the pit of the house about 1–2 cm under the floor level. Thus the floor level had a single layer, and it lay on the bottom of the pit of the house. The remains of a hearth were observed in the NE corner of the house over the trodden floor. The burnt fragments of the baking surface were found in the loose ashy filling without showing any system. A *baking bell* preserved in its 2/3 was found in the middle of the N side of the house. It was lifted in one piece (Fig. 9).

Find material: A pointed bone tool carved from a tubular bone. L: 8.2 cm (Fig. 5. 1).¹ A single-edged iron knife of a medial handle. L: 8.6 cm (Fig. 5. 2). An iron awl made of an iron rod of a round cross-section. One terminal is pointed, the other one is socketed. L: 9.6 cm (Fig. 5. 3). The fragment of a flat iron band. L: 2.9 cm (Fig. 5. 4). A biconical clay spindle whorl decorated with horizontally incised lines. H: 1.8 cm, diam: 3 cm (Fig. 5. 5). The rim fragment of a hand-thrown clay cauldron. The clay was tempered with crushed ceramics. The somewhat outverted rim is pierced. It was baked to a yellowish brown colour M: 7×6 cm (Fig. 5. 6). The fragment of a hand-thrown clay cauldron. The clay was tempered with crushed ceramics. The rim is straight, the butt of the suspension handle was placed on the interior side. It is reddish brown. M: 10×11 cm (Fig. 5. 7). The rim fragment of a hand-thrown clay cauldron. The clay was tempered with crushed ceramics. The rim is short, rounded and somewhat outverted. M: 15×9 cm (Fig. 6. 10). The rim fragment of a hand-thrown, reddish brown pot. The clay was tempered with crushed ceramics and organic matter. The rim is somewhat elongated, slightly outverted and obliquely cut at the top. M: 7×5.5 cm (Fig. 6. 3). The rim fragment of a hand-thrown, greyish brown pot. The clay was tempered with crushed ceramics. The rim is somewhat elongated, slightly outverted and rounded. M: 5×4.5 cm (Fig. 6. 5). The rim fragment of a hand-thrown, greyish brown pot. The clay was tempered with crushed ceramics. The rim is somewhat elongated, slightly outverted and rounded, the exterior surface is vertically smoothed. M: 7.5×5 cm (Fig. 6. 6). The rim fragment of a hand-thrown, reddish brown pot. The clay was tempered with crushed ceramics and organic matter. The rim is slightly elongated, somewhat outverted and obliquely cut

1 A táblarajzokat Kékegyi Dorottya készítette.

1 Dorottya Kékegyi drew the plates.

kel soványított anyagú, szürkésbarna színű *fazék peremtöredéke*. A perem rövid, enyhén kihajló, lekerekített. M: 9×7 cm (6. kép 8.). Kézzel formált, cseréptörmelékkel soványított anyagú, szürkésbarna színű *fazék peremtöredéke*. A perem rövid, enyhén kihajló, lekerekített. M: 6×5 cm (6. kép 9.). Kézzel formált, cseréptörmelékkel soványított anyagú, szürkésbarna színű *fazék fenéktöredéke*. Talpánál kis agyagfelgyűrődés látható. Átm: 7 cm (6. kép 11.). Kézzel formált, cseréptörmelékkel soványított anyagú, vörösesbarna színű *tál peremtöredéke*. Pereme egyenes, kissé elvékonyodó. M: 4×3,5 cm (6. kép 4.). Kézzel formált, durva kidolgozású, nagyobb cseréptörmelékkel soványított anyagú *sütőharang*. Belső felülete durván elsimított. Kívül sötétszürke, belül vöröses színű, fogantyúja hiányzik. M: 15 cm, átm: 45 cm (9. kép). Kézzel formált, durva kidolgozású, cseréptörmelékkel soványított anyagú, szürkésbarna színű *sütőharang peremtöredéke*. M: 7×3 cm (5. kép 8.). Kézzel formált, durva kidolgozású, cseréptörmelékkel soványított anyagú, szürkésbarna színű *sütőharang kerek átmetszetű fültöredéke*. H: 7 cm, átm: 3,5 cm (5. kép 9.). Kézzel formált, durva kidolgozású, cseréptörmelékkel soványított anyagú, szürkésbarna színű *sütőharang peremtöredéke*. M: 7×3,5 cm (5. kép 10.). Kézzel formált, durva kidolgozású, cseréptörmelékkel soványított anyagú, kívül sárgásszürke, belül durva szövésű textil lenyomata látszik. M: 7×3 cm (5. kép 11.). Korongolt, apró kavicsal soványított anyagú, vörösesbarna színű *fazék oldaltöredéke*. M: 4×1,5 cm (6. kép 1.). Korongolt, apró kavicsal soványított anyagú, vörösesbarna színű *fazék oldaltöredéke*. M: 5×2 cm (6. kép 2.). A betöltésből még több kisebb, a rajzos táblákon nem bemutatott, kézzel formált fazék-, cserépbogrács-, sütőharang-töredék, őrlőkő és fenőkő töredéke, valamint a tűzhely paticsstöredékei kerültek napvilágra.

16. objektum (3–4. kép)

A félig földbe mélyített ház a nyomvonal É-i szélén helyezkedik el, a 15. és a 16. objektumok szomszédságában. Mindkét szomszédos objektum félig földbe mélyített ház. K-i irányban a 15. objektumot érinti és metszi, D-i irányban a 17. objektummal határos, metszik egymást. A ház gödre szabályos négyzet alakú, sarkai lekerekítettek. ÉK-i sarkában tüzelőhely oldalának átégett töredékei, tőle Ny-ra a sütőfelület kimozdult töredékei feküdtek. A ház beásásának alját magasabban találtuk meg, mint amennyire a szomszédos, 15. objektum alja az altalajba mélyed. Betöltése kevert, sárgásbarna színű, kissé paticsos volt, kevés leletanyag került elő belőle.

A leletanyag: Kézzel formált, cseréptörmelékkel soványított anyagú, sárgászöld színű *cserépbogrács peremtöredéke*. A perem rövid, enyhén kihajló, lekerekített. A bogrács belső oldalán egy vízszintesen kialakított, a bogrács felfüggesztésére szolgáló fül csonkja látható. M: 15,5×12,5 cm (7. kép 1.). Kézzel formált, cseréptörmelékkel soványított anyagú, szürkésbarna színű *fazék peremtöredéke*. A perem rövid, enyhén kihajló, lekerekített.

at the exterior edge. M: 4×4.5 cm (Fig. 6. 7). The *rim fragment* of a hand-thrown, greyish brown *pot*. The clay was tempered with crushed ceramics. The rim is short, slightly outverted and rounded. M: 9×7 cm (Fig. 6. 8). The *rim fragment* of a hand-thrown, greyish brown *pot*. The clay was tempered with crushed ceramics. The rim is short, somewhat outverted and rounded. M: 6×5 cm (Fig. 6. 9). The *bottom fragment* of a hand-thrown, greyish brown *pot*. The clay was tempered with crushed ceramics. The clay is slightly pulled up at the bottom. Diam: 7 cm (Fig. 6. 11). The *rim fragment* of a hand-thrown, reddish brown *bowl*. The clay was tempered with crushed ceramics. The rim is straight, slightly thinning. M: 4×3.5 cm (Fig. 6. 4). A roughly finished, hand-thrown *baking bell*. The clay was tempered with coarsely crushed ceramics. The interior surface is roughly smoothed. The outside is dark grey, the interior is reddish. The handle is missing. H: 15 cm, diam: 45 cm (Fig. 9). The *rim fragment* of a roughly finished, greyish brown, hand-thrown *baking bell*. The clay was tempered with coarsely crushed ceramics. M: 7×3 cm (Fig. 5. 8). The *handle fragment* of a round cross-section of a roughly finished, greyish brown, hand-thrown *baking bell*. The clay was tempered with coarsely crushed ceramics. L: 7 cm, diam: 3.5 cm (Fig. 5. 9). The *rim fragment* of a roughly finished, greyish brown, hand-thrown *baking bell*. The clay was tempered with coarsely crushed ceramics. M: 7×3.5 cm (Fig. 5. 10). The *rim fragment* of a roughly finished, hand-thrown *baking bell*. The clay was tempered with crushed ceramics. The imprint of a cloth of coarse weave can be seen on the interior. The exterior surface is yellowish grey, the interior one is red. M: 7×3 cm (Fig. 5. 11). The *wall fragment* of a wheel-thrown, reddish brown *pot*. The clay was tempered with small pebbles. M: 4×1.5 cm (Fig. 6. 1). The *wall fragment* of a wheel-thrown, reddish brown *pot*. The clay was tempered with small pebbles. M: 5×2 cm (Fig. 6. 2). The filling contained a few more fragments of hand-thrown pots, clay cauldrons, baking bells, and also the fragments of querns and whetstones, which are not illustrated in the plates, and the daub fragments of the hearth.

Feature no. 16 (Figs 3–4)

The semi-subterranean house is located at the N edge of the track, next to features nos. 15 and 16. Both neighbouring features are semi-subterranean houses. In the E it intersects feature no. 15, while in the S it intersects feature no. 17. The pit of the house is regular square-shaped with rounded corners. The burnt fragments of a hearth were found in the NE corner, while the displaced fragments of the baking surface lay west of them. The bottom of the house was found at a higher elevation than that of the neighbouring feature no. 15. The filling was mixed, yellowish brown, and it contained a few daub fragments and finds.

The find material: The *rim fragment* of a hand-thrown, yellowish red *clay cauldron*. The clay was tempered with crushed ceramics. The butt of a horizontal suspension

M: 7×4,5 cm (7. kép 2.). Kézzel formált, cseréptörmelékkel soványított anyagú, kívül sárga, belső oldalán vörös színű *sütőharang oldaltöredéke*. Belül durva szövésű textil lenyomata látszik. M: 8,5×5,5 cm (7. kép 5-6.). Kézzel formált, durva kidolgozású, cseréptörmelékkel soványított anyagú, kívül sárga, belső oldalán vörös színű *sütőharang peremtöredéke*. M: 8×7,5 cm (7. kép 7.). Kézzel formált, cseréptörmelékkel soványított anyagú, kívül sárgászöld, belső oldalán szürke foltos színű *sütőharang (?) peremtöredéke*. Pereme kissé elvékonyított, lekerekített, felülete elsimított. M: 11×10 cm (7. kép 8.). Korongolt, apró kavicsal soványított anyagú, vörösesbarna színű *fazék oldaltöredéke*, bekarcolt egyenes és hullámvonal kötegekkel díszített. M: 5×5,5 cm (7. kép 3.). Korongolt, apró kavicsal soványított anyagú, vörösesbarna színű *fazék oldaltöredéke*, bekarcolt hullámvonal köteggel díszített. M: 4×3 cm (7. kép 4.). A ház betöltéséből további néhány, a rajzos táblákon nem bemutatott, fazék- és sütőharang-töredék, valamint örlőkő kis töredéke került elő.

17. objektum (3-4. kép).

Félig földbe mélyített lakóház gödre, amely É-i oldalán a 16. objektummal határos, a két objektum metszi egymást. A 17. objektum gödrének az alja magasabban helyezkedik el, mint a szomszédos, 16. objektum alja. Alakja megközelítőleg négyzet alakú, sarkai lekerekítettek. Oldalai majdnem függőlegesek, alja vízszintes, kissé egyenetlen. A ház gödrének az alján, a DK-i sarok közelében, egy kb. 80×40 cm-es területen sötét színű, hamus, letaposott réteget (padlót?) tudunk megfigyelni és kibontani. A letaposott réteg jól elválasztható volt a gödör betöltésétől. Tűzhely nyomát nem találtuk, bejáratot sem tudunk megfigyelni. Betöltése kissé paticsos, kevert, sárgásbarna színű volt.

A leletanyag: Csöves csontból hegyesre faragott, lapos *csonteszköz*. H: 4,8 cm (8. kép 1.). Bikónikus formájú, korongolt *agyag orsógomb*. M: 2,3 cm (8. kép 2.). Bikónikus formájú, korongolt *agyag orsógomb*. M: 2,5 cm (8. kép 3.). Kézzel formált, cseréptörmelékkel soványított anyagú, vörösesbarna színű, szürke foltos *fazék fenéktöredéke*. Vízszintesen bekarcolt egyenes, és hullámvonal kötegekkel díszített. M: 8,5 cm, fá: 10 cm (8. kép 12.). Kézzel formált, cseréptörmelékkel soványított anyagú, kívül sárga, belső oldalán vörös színű *sütőharang oldaltöredéke*. Belül durva szövésű textil lenyomata látszik. M: 6×6 cm (8. kép 11.). Korongolt, apró kavicsal soványított anyagú, vörösesbarna színű *fazék oldaltöredéke*. Egy vízszintesen bekarcolt, széles vonal díszíti. M: 6,5×2,8 cm (8. kép 4.). Korongolt, apró kavicsal soványított anyagú, vörösesbarna színű *fazék oldaltöredéke*, bekarcolt hullámvonal köteggel díszített. M: 2,5×2,5 cm (8. kép 5.). Korongolt, apró kavicsal soványított anyagú, vörösesbarna színű *fazék oldaltöredéke*, bekarcolt hullámvonal köteggel díszített. M: 5,5×2,8 cm (8. kép 6.). Korongolt, apró kavicsal soványított anyagú, vörösesbarna színű *fazék oldaltöredéke*. Egy vízszintesen bekarcolt,

handle can be seen in the interior of the cauldron. M: 15.5×12.5 cm (Fig. 7. 1). The *rim fragment* of a hand-thrown, greyish brown *pot*. The clay was tempered with crushed ceramics. The rim is short, somewhat outverted and rounded. M: 7×4.5 cm (Fig. 7. 2). The *wall fragment* of a hand-thrown *baking bell*. The clay was tempered with crushed ceramics. The exterior surface is yellow, the interior one is red. The imprints of a cloth of coarse weave can be seen on the interior side. M: 8.5×5.5 cm (Fig. 7. 5-6). The *rim fragment* of a hand-thrown, roughly finished *baking bell*. The clay was tempered with crushed ceramics. The interior surface is red, the exterior one is yellow. M: 8×7.5 cm (Fig. 7. 7). The *rim fragment* of a hand-thrown, *baking bell (?)*. The clay was tempered with crushed ceramics. The exterior surface is yellowish red, the interior one shows grey spots. The rim slightly thins, it is rounded, the surface is smoothed. M: 11×10 cm (Fig. 7. 8). The *wall fragment* of a wheel-thrown, reddish brown *pot*. The clay was tempered with small pebbles. It is decorated with bunches of incised straight and wavy lines. M: 5×5.5 cm (Fig. 7. 3). The *wall fragment* of a wheel-thrown, reddish brown *pot*. The clay was tempered with small pebbles. It is decorated with bunches of incised wavy lines. M: 4×3 cm (Fig. 7. 4). The filling of the house contained a few more fragments of pots and baking bells, which are not illustrated in the plates, and the small fragment of a quern.

Feature no. 17 (Figs 3-4)

A semi-subterranean house, which intersects the neighbouring feature no. 16 in the N. The bottom of feature no. 17 is at a higher elevation than that of the neighbouring feature no. 16. It is approximately square-shaped with rounded corners. The sides are nearly vertical, the bottom is horizontal, slightly uneven. A dark, ashy, trodden surface (floor?) was observed and cleaned on a surface of about 80×40 cm near the SE corner on the bottom of the pit of the house. The trodden surface was clearly separated from the filling of the pit. We could not find any trace of a hearth and we could not observe the entrance either. The filling was mixed yellowish brown, it contained a few daub fragments.

The find material: A flat, pointed *bone tool* carved from a tubular bone. L: 4.8 cm (Fig. 8. 1). A wheel-thrown, biconical clay *spindle whorl*. H: 2.3 cm (Fig. 8. 2). A wheel-thrown, biconical clay *spindle whorl*. H: 2.5 cm (Fig. 8. 3). The *bottom fragment* of a hand-thrown, reddish brown, grey spotted *pot*. The clay was tempered with crushed ceramics. It is decorated with bunches of horizontal and wavy incised lines. H: 8.5 cm, bd: 10 cm (Fig. 8. 12). The *wall fragment* of a hand-thrown *baking bell*. It is yellow on the outside and red on the inside. The clay was tempered with crushed ceramics. The imprint of a cloth of rough weave can be seen on the interior. M: 6×6 cm (Fig. 8. 11). The *wall fragment* of a wheel-thrown, reddish brown *pot*. The clay was tempered with small pebbles. It is decorated with a wide, horizontally incised line. M: 6.5×2.8 cm (Fig.

széles vonal díszíti. M: 3,5×4 cm (8. kép 7.). Korongolt, apró kavicsal soványított anyagú, vörösesbarna színű *fazék oldaltöredéke*, bekarcolt hullámvonal köteggel díszített. M: 4×3,5 cm (8. kép 8.). Korongolt, apró kavicsal soványított anyagú, kívül vöröses, belső oldalán szürke színű *fazék oldaltöredéke*, bekarcolt hullámvonal köteggel díszített. M: 6×3,5 cm (8. kép 9.). Korongolt, apró kavicsal soványított anyagú, vörösesbarna színű *fazék válltöredéke*, bekarcolt hullámvonal köteggel díszített. M: 7×5 cm (8. kép 10.). A ház betöltéséből néhány további, a rajzos táblán nem bemutatott, kézzel formált fazék töredéke került elő.

Az előkerült objektumok értékelése

A három, földbe mélyített lakóház a nyomvonalnak és a lelőhelynek is egyaránt az északi szélén helyezkedik el (1. kép). Az útépitést megelőző ásatás alkalmával feltárt keskeny sáv objektumainak elhelyezkedése alapján a település szerkezetére nem tudunk következtetni. A tárgyalt házakhoz legközelebbi, hasonló típusú, földbe mélyített házat, a 6. objektumot több mint 10 m-re D-re találtuk a tárgyalt házaktól. A házak között viszonylag csekély számú egyéb objektum (pl. hulladékgyödör) található, a házak gödreit két párhuzamosan futó, távolabb elhelyezkedő árok fogja közre (2. kép).

A feltáráson alkalmunk volt jól megfigyelni a három, egymásba ásott házgyödör betöltéseinek egymáshoz való viszonyát. Az objektumok egymással határos részein a betöltés színe és minősége nem volt lényegében különböző, pontos határt nem lehetett húzni az objektumok betöltése között. Ez azt feltételezi, hogy valószínűleg a gödröket nem azonos időben, hanem egymás után ásták meg, és az újabb gödör kiásásakor a régi még nyitva volt. Ez különösen érvényes a 15. és 16. objektumok viszonyára: a két ház gödrét, bármelyik volt is a későbbi, az előző gödör helyének pontos ismeretében ásták ki, nem ásták bele a korábbiba. Feltételezhetjük, hogy a legkorábban kiásott ház elhasználódása után annak közvetlen szomszédságába „költöztették” a házat egykori lakói, majd ezt megismételték, így került kiásásra a harmadik házgyödör is. Bár a leletanyag összetételében és mennyiségében is jelentős különbség volt a három objektum között, ez nem határozza meg egyértelműen a házak kiásásának egymásutánosságát, illetve az egyes házak használati idejét sem.

A házak tetőszerkezetének rekonstruálására nincs lehetőség, mert tetőszerkezetre utaló cölöplyukakat nem találtunk. Feltételezhető, hogy a tetőt tartó oszlopokat az általunk feltárt gödrökön kívülre, a humuszrétegbe ásták, így a cölöplyukak nem mélyedtek az altalajba. Ilyen típusú házak rekonstrukcióját készítette el kísérleti régészeti tapasztalatok alapján Szentgyörgyi Viktor és Sabján Tibor is.² A házgyödron kívül eső tetőtartó szerkezet nagyobb méretű, „hasznos” házterületet eredményez-

8. 4). The *wall fragment* of a wheel-thrown, reddish brown *pot*. The clay was tempered with small pebbles. It is decorated with a bunch of incised wavy lines. M: 2.5×2.5 cm (Fig. 8. 5). The *wall fragment* of a wheel-thrown, reddish brown *pot*. The clay was tempered with small pebbles. It is decorated with a bunch of incised straight lines. M: 5.5×2.8 cm (Fig. 8. 6). The *wall fragment* of a wheel-thrown, reddish brown *pot*. The clay was tempered with small pebbles. It is decorated with a horizontally incised wide line. M: 3.5×4 cm (Fig. 8. 7). The *wall fragment* of a wheel-thrown, reddish brown *pot*. The clay was tempered with small pebbles. It is decorated with bunches of incised wavy lines. M: 4×3.5 cm (Fig. 8. 8). The *wall fragment* of a wheel-thrown, reddish brown *pot*, which had grey spots on the inside. The clay was tempered with small pebbles. It is decorated with a bunch of incised wavy lines. M: 6×3.5 cm (Fig. 8. 9). The *shoulder fragment* of a wheel-thrown, reddish brown *pot*. The clay was tempered with small pebbles. It is decorated with a bunch of incised wavy lines. M: 7×5 cm (Fig. 8. 10). A few more fragments of hand-thrown pots were recovered from the filling of the house, which are not illustrated in the plates.

The evaluation of the uncovered features

The three semi-subterranean dwellings can be found at the eastern edge of both the track and the site (Fig. 1). The distribution of the features in the narrow stripe uncovered by the excavation preceding the investment does not help the reconstruction of the settlement structure. The closest semi-subterranean house of a similar type, feature no. 6, was found 10 m to the S. Only relatively few other features (e.g. refuse pits) were uncovered between the houses. Two parallel ditches that ran somewhat farther enclosed the pits of the houses (Fig. 2).

We could observe the relationship of the fillings of the three pits of houses, which were dug into each other. The colour and the quality of the fillings were not really different where the features met each other, so we could not clearly determine the border between them. This suggests that the pits were dug not at the same time but one after the other and when the new pit was dug, the former one still stood open. This was especially characteristic of features nos. 15 and 16. Whichever of the two pits was dug first, it was still visible at the time of the digging of the second since it was not dug into the former one. We suppose that when the oldest house had been used to the utmost, the house was “moved” to its direct neighbourhood, and the process was once more repeated. Although there were significant divergences between the three features in the composition and the quantity of the finds, they do not determine the sequence and the duration of the houses.

There is no possibility to reconstruct the roof construction of the houses, since we did not find postholes that could yield information on it. The posts that supported the roof were probably dug into the humus layer outside the pits we unearthed, thus the postholes did not

2 BENCZE-GYULAI-SABJÁN-TAKÁCS 1999, SZENTGYÖRGYI 2000

hetett. Így nem csupán a gödör, hanem a padka és kamrarendszer is a bent lakók rendelkezésre állt.³ A házak bejárata a K-i oldalról nyílhatott, bár ez igazából csak a 15. objektum esetében feltételezhető nagyobb bizonyossággal. A házak aljának aprólékos kibontásával sem tudunk nagyobb felületen padlót találni. A kibontott padlórészek a behordott sárral letaposott foltokként értékelhetők, a házakban épített padló nem volt.

Bár épített, boltozatos kemence helyét nem találtuk a házakban, a tűzhely nyomaira két házban rábukkantunk. Ez a 15. és a 16. objektum esetében is az ÉK-i sarokban volt. Szabad tűzhelyről van szó, amelynek átgett, esetleg letapasztott sütőfelülete volt, ezek töredékei a betöltésből kerültek elő. A házak egykori lakói itt használhatták az általunk töredékekben megtalált fazekakat, cserépbográcsokat és sütőharangokat.

Az előkerült leletanyag értékelése

A feltárt, félig földbe mélyített lakóházak betöltéséből származó régészeti leletanyag legnagyobb részt edénytöredékekből áll: fazekak, sütőharangok, cserépbográcsok és tálak töredékeiből. Néhány bikónikus orsógomb, fenőkö és őrlőkö kis töredékei, hegyesre faragott csonteszköz, vaskés, és néhány apró vastöredék színesítette a leletanyagot.

A kézzel formált edények töredékeinek legtöbbször fazekakból származnak, azonkívül cserépbogrács-, sütőharang- és táltöredékek is szerepelnek az anyagban. A fazekak anyaga csaknem minden esetben kizárólag cseréptörmelékkel soványított volt. Néhány edénytöredéknél megfigyelhető, hogy a cseréptörmelék mellett valamilyen szerves anyagot is tettek az agyagba soványító anyag gyanánt. A fazékperemek között néhány kissé nyújtott, enyhén kihajló, és több rövid, elvékonyított kialakításút lehet megfigyelni. Az ilyen típusú edényperemek a késő avar kori keramika sajátosságai közé sorolhatók.⁴ A kiserkeszthető peremátmérők 12 cm és 36 cm közöttiek. A fazekak a felső harmaduknál kiszélesedő formájúak, aljuknál legtöbb esetben, körben kicsiny agyagfelgyűrődés látható. Amennyire a kis töredékekből az edények eredeti méreteire következtetni lehet, bizonyosnak látszik, hogy a leletegyüttes töredékei 20–40 cm magas fazekakból származnak. A fazekak falvastagsága 0,4 cm és 1,5 cm között van. A tárgyalt edények kidolgozása legfeljebb közepesnek mondható, az edénytöredékek külső felületén gyakran durva elsimítás nyomai láthatók, a felületek nem teljesen eldolgozottak. A töredékek színe általában kívül sárgásbarna, vagy sűrűsárga, belül pedig sötétszürke, a töréssel szintén sötétszürke, ami az edények alacsony hőfokon történt égetéséről tanúskodik. A korongolatlan fazekak töredékei között csupán egy díszített példányt sikerült találni. Egy vörösesbarna színű fazékból származó fe-

reach down until the virgin soil. Viktor Szentgyörgyi and Tibor Sabján built the reconstructions of houses of this type from experimental archaeological experiences.² The construction where the roof is supported outside the pit of the house could offer a larger “useful” space inside the house. Thus the inhabitants could use not only the pit, but also the bench and the niches.³ The entrance must have been in the E, although this can be corroborated with a great certainty only in the case of feature no. 15. Even the most careful work was not enough to uncover a larger surface of a floor. The uncovered floor fragments are patches where mud was trodden into the earth. None of the houses contained a constructed floor.

Although we could not find any trace of a domed oven, two houses contained the traces of hearths. They were in the NE corner in both features nos. 15 and 16. They were open hearths with a burnt, maybe plastered baking surface, the fragments of which were recovered from the filling. The inhabitants of the houses could use the pots, the baking bells and the clay cauldrons on these hearths.

The evaluation of the uncovered find material

The majority of the archaeological finds recovered from the unearthed semi-subterranean dwellings consisted of sherds, the fragments of pots, baking bells, clay cauldrons and bowls. A few biconical spindle whorls, whetstones and small fragments of querns, pointed, carved bone tools, an iron knife and a few tiny iron fragments coloured the find material.

Most of the fragments of *hand-thrown vessels* came from pots, and fragments of clay cauldrons, baking bells and bowls were also found. The raw material of the *pots* was nearly always tempered with crushed ceramics. It could be observed at a few fragments that some kind of organic matter was also added to the clay as a tempering material. Some of the pot rims were slightly elongated, somewhat outverted, and there were a few representatives of short and thinned ones. These vessel rims are among the characteristic features of the Late Avar ceramics.⁴ The rim diameters were calculated to have ranged between 12 and 36 cm. The pots widened at the upper third, and some clay was usually returned at the circumference of the bottom of the pots. As far as the original measurements of the vessels can be estimated from the small fragments, the sherds most probably came from 20–40 cm high pots. The thickness of the wall of the pots ranged between 0.4 and 1.5 cm. The elaboration of these vessels was of average quality, often the traces of rough smoothing can be observed on the exterior surfaces, but the surfaces are not finely finished. The fragments are generally yellowish brown or greyish brown on the outside, while they were dark grey on the inside surface. In

3 MADARAS 2000, 242.

4 BÁLINT 1991, 69.

2 BENCZE-GYULAI-SABJÁN-TAKÁCS 1999, SZENTGYÖRGYI 2000

3 MADARAS 2000, 242

4 BÁLINT 1991, 69.

néktöredéken, az edény alsó harmadát is vízszintesen bekarcolt egyenes és hullámvonal kötegek díszítik (8. kép 12.).

A *sütőharangok* töredékeinek anyagát nagyobb részt cseréptörmeléssel, és kevés szerves anyaggal soványították, a cserepek töréselfületében több nagyobb cserépdarab figyelhető meg. A sütőharangok töredékei közül csupán egy fülindítást tudtunk megkülönböztetni, a további darabok perem- és faltöredékek voltak. A 15. objektumból egy darabban kiemelt sütőharang 2/3 részét épségben sikerült megőrizni és konzerválni (9. kép). A tárgyalt leletanyagban előkerült, a mérhető átmérőjű sütőharanghoz hasonló további példányok átmérője kb. 35–45 cm között rekonstruálható.⁵ Peremük elvékonyított és lekerekített, falvastagságuk 1,3–1,7 cm közötti. Kidolgozásuk valamivel igénytelenebb a kézzel formált fazekakénál, külső felületük egyenetlen, a töredékek belső oldalán durva elsimítás nyomai láthatók. Néhány töredék belső oldalán durva szövésű textil lenyomatát lehet megfigyelni, ez a „textilborítás” az edény formázásakor került a sütőharang belső oldalára. A sütőharangok színe kívül sárgásbarna, belül sárgászöld, ami alacsony hőfokon történt kiegészítésről tanúskodik.

A három objektum edénytöredékeinek kb. 10%-a *cserépbográcsokból* származik. Ezek többsége jellegzetesen kialakított peremtöredék, két töredéken a bogrács belső oldalán, a perem alatt függesztőfül csonkja is megfigyelhető (5. kép 7., 7. kép 1.).⁶ A hasonló, korongolatlan cserépbográcsok belső függesztőfülei szintén közvetlenül a perem alatt, vagy majdnem a perem alatt helyezkednek el.⁷ A cserépbográcsok kidolgozása a kézzel formált fazekakéhoz hasonló, külső felületük kissé egyenetlen, belső oldalukon durva elsimítási nyomok figyelhetők meg. Színük a külső és belső oldalukon egyaránt vörösbarna, illetve szürkésbarna, töréselfületük sötétszürke színű, kiegészítésük alacsony hőfokon történhetett. Anyaguk cseréptörmeléssel és kisebb részt szerves anyaggal soványított. A kézzel formált cserépbogrács a késő avar kor késői szakaszára keltezhető, előfordulása több esetben párhuzamba állítható a sütőharangok megjelenésével. Ezen edénytípusok 8. századi megjelenésének ötletét Vida Tivadar vetette fel.⁸ Elgondolása szerint a sütőharangokkal együtt a kézzel formált cserépbográcsok jellemeznék a klasszikus griffes-indás népszerűség 8. századi telepeinek keramikáját. A korábbi elképzelések szerint ezek a típusok csak a 8–9. század fordulóján jelentek meg, de igazából csak a 9. század keramikájára voltak jellemzők.⁹

the breakage they are also dark grey, which proves that the vessels were baked at a low temperature. We found only one decorated vessel among the hand-thrown pots. On the bottom fragment of a reddish brown pot, horizontally incised bunches of straight and wavy lines decorate even the lower third of the vessel (Fig. 6. 12).

The raw material of most of the *baking bell* fragments was tempered with crushed ceramics and only a little organic matter. A number of large sherd fragments can be observed in the breakage. The start of a handle could be observed on only one sherd of a baking bell. The rest of the sherds were rim and wall fragments. Two-thirds of the baking bell could be rescued, lifted in a coherent condition and restored from feature no. 15 (Fig. 9). The diameter of the rest of the baking bells, similar to the one on which the diameter could be measured, can be reconstructed between approximately 35–45 cm.⁵ The rims are thinned and rounded, the wall thickness ranges between 1.3 and 1.7 cm. The elaboration is of an inferior quality than that of the hand-thrown pots, the exterior surfaces are uneven and the traces of rough smoothing can be observed on the interior surfaces. The imprint of a textile of coarse weave was observed on the interior surface of a few sherds. This “textile lining” was placed on the interior of the baking bells when they were prepared. The colour of the baking bells is yellowish brown outside and yellowish red inside, which attests to baking at a low temperature.

About 10% of the sherds of the three features came from *clay cauldrons*. They are mostly characteristic rim fragments. On two fragments, the butts of the suspension handles were observed under the rim on the interior side (Fig. 5. 7, fig. 7. 1).⁶ The interior suspension handles of the similar, hand-thrown clay cauldrons can also be found just under the rim or a little under the rim.⁷ The elaboration of the clay cauldrons is similar to that of hand-thrown pots. The exterior surface is somewhat uneven, and traces of rough smoothing can be observed on the interior surface. Their colour is reddish brown or greyish brown on both sides, the breakage shows a dark grey colour, which means that they were baked at a low temperature. Their raw material was tempered with crushed ceramics and, to a lesser degree, with organic matter. The hand-thrown clay cauldrons can be dated from the late phase of the Late Avar period, sometimes they appeared at the same time as baking bells. Tivadar Vida suggested that these vessel types appeared in the 8th century.⁸ He thinks that baking bells and clay caul-

5 BÁLINT 1991, 59.

6 Elképzelhető, hogy a kézzel formált fazekak oldaltöredékei között vannak a cserépbográcsok oldaltöredékei is, ám ezeket egymástól gyakorlatilag lehetetlen elkülöníteni. Egyértelműen cserépbogrács töredékeként csak a jellegzetes kiképzésű peremtöredékek határozhatók meg.

7 SZŐKE 1980, Abb. 5/13, 15, Abb. 8/15, 16, MESTERHÁZY–HORVÁTH 1983, 5. kép 5, 6; LISKA 1999, 4. kép 1–3.

8 VIDA 1991/b, 392.

9 SZŐKE 1980, 187; MESTERHÁZY–HORVÁTH 1983, 122.

5 BÁLINT 1991, 59

6 There might be clay cauldron sherds among the wall fragments of the hand-thrown pots, it is practically impossible to tell the difference between them. Only the characteristic rim fragments can evidently be determined as the fragments of clay cauldrons.

7 SZŐKE 1980, Abb. 5/13, 15, Abb. 8/15, 16, MESTERHÁZY–HORVÁTH 1983, fig. 5. 5, 6; LISKA 1999, fig. 4. 1–3.

8 VIDA 1991/b, 392

A korongon formázott edények töredékeinek aránya ugyancsak 10%. A három, részben egybeásott ház betöltéséből objektumonként különböző mennyiségű és arányú leletanyag került napvilágra. A 15. és a 16. objektumokból csupán néhány, korongolt edényből származó, apró töredék került elő, a 17. objektum egyébként igen csekély számú leletanyagának többségét viszont az ilyen típusú leletek alkotják. A korongolt edények töredékei kivétel nélkül fazekakból származnak. Anyaguk soványítására nagyobb részt egészen apróra tört kavicsot, illetve szemcsés homokot használtak, néhány töredék esetében jól megfigyelhető, hogy apró szemcséjű, egész kavicsot is alkalmaztak. Az apró töredékek alapján nehéz a fazekak méretére következtetni, ám valószínűnek látszik, hogy a töredékek közepes, 20–22 cm magas edényekből származnak. A fazekak fenéktöredékein jól megfigyelhető a lassú korong használatából eredő egyenetlenség. A cserepek kívül vörösesbarna és belül is szürkésbarna színűek, törésfelületük sötétszürke. Amennyire a töredékekből megállapítható, néhány kivétellel a fazekak vállrészét, illetve felső harmadát díszítették bekarcolással. A díszítmény vízszintes, mélyen bekarcolt, széles vonal, vagy többszörös, egyenes, illetve hullámvonal köteg. A szemcsés, apróra tört kavicsal soványított anyagú, korongolt agyagedények a 8. századi települések fazekasságára jellemzők, ezek az egész avar településterületen megtalálható edények helyi, kb. 25 km-es hatósugarú műhelyekben készültek.¹⁰ A tárgyalt kerámiaanyaggal összevethető, és megközelítőleg azonos kronológiai síkon elhelyezkedő településanyag ismert a közeli Gyulavári területéről.¹¹

A tárgyalt leletanyagban három bikónikus orsógomb töredéke szerepel (5. kép 5., 8. kép 2–3.). Az orsógombok ismert leletei a késő avar kor temetőinek, és előfordulnak a települések leletanyagában is, ám ennek a gyakori lelettípusnak kidolgozatlan a pontos időrendi elhelyezkedése,¹² gyakori előfordulása miatt talán inkább egy hosszabb korszak sajátosságának tekinthető, finomabb keltezésre nem alkalmas.¹³

Az előzőhöz hasonlóan nincs igazán keltező értéke a vaskésnek, vastöredékeknek, csonteszközöknek és az őrlőkő-, illetve fenőkőtöredékeknek sem. A késő avar korban általánosan használt, nagy számban előforduló tárgyak ezek.

A történeti időrendről

A település ismert leletanyagából a specifikus darabok (sütőharang, korongolatlan cserépbogrács) használati idejét a korábbi szakirodalom a 8–9. század forduló-

drons together characterise the ceramics of the settlements of the classical griffin-and-tendril population in the 8th century. According to a former idea, these types appeared only at the turn of the 8th–9th centuries and were really characteristic only of the 9th century.⁹

The proportion of the sherds of wheel-thrown vessels is also 10%. The quantity and the proportion of the finds were diverse in the fillings of three features, which were partly dug into each other. Only a few, tiny sherds came from wheel-thrown vessels in features nos. 15 and 16, while the majority of the few finds in feature no. 17 came from this type of ceramics. All the fragments of wheel-thrown vessels came from pots. Usually pebbles crushed to small grains or coarse-grained sand were used for tempering. On a few fragments we could observe that small-sized entire pebbles were also used. It is very difficult to estimate the size of the pots from the small fragments. It seems probable that the fragments came from medium large, 20–22 cm high vessels. The unevenness caused by the slow wheel can be observed on the bottom fragments of the pots. The sherds were reddish brown outside and greyish brown inside, the breakage was dark grey. As far as it could be observed on the fragments, the shoulder and the upper third of the pots were decorated with incised patterns. These patterns are deeply incised wide lines or bunches of straight or wavy lines. Wheel-thrown vessels tempered with granulous, crushed pebbles are characteristics of the ceramics of the 8th century. These vessels, which can be found in the entire occupation zone of the Avars, were made in workshops within a circle of a radius of about 25 km.¹⁰ A settlement material that can be compared with the above discussed material, and which came from approximately the same chronological period, is known from the territory of the nearby Gyulavári.¹¹

The fragments of three biconical spindle whorls can be found in the discussed find material (Fig. 5. 5, fig. 8. 2–3). Spindle whorls are common finds of the late Avar cemeteries and they occur in the find materials of settlements as well. The exact chronological position of this common find type, however, has not been determined,¹² and, due to its frequent occurrence, it can be regarded as a characteristic element of a longer period, which is not suitable for a finer dating.¹³

The iron knife, the iron fragments, the bone tools and the fragments of querns and whetstone are similarly unsuitable for dating. These objects were common articles of use in the late Avar period and they occur in large numbers.

10 VIDA 1991/a, 136.

11 LISKA 1999

12 TOMKA 1971, 85.

13 Trogmayer Ottó publikálta az első avar kori lakóházat, amelyet többek között egy kettős zezug vonallal díszített orsógomb alapján keltezett a 8. századra (TROGMAYER 1962, 8).

9 SZŐKE 1980, 187; MESTERHÁZY–HORVÁTH 1983, 122.

10 VIDA 1991/a, 136

11 LISKA 1999

12 TOMKA 1971, 85

13 Ottó Trogmayer published the first dwelling house from the Avar period, which he dated from the 8th century, among others, after a spindle whorl decorated with a double zigzag line (TROGMAYER 1962, 8).

jára, illetve a 9. századra határozta meg. Ma már bizonyosnak tűnik, hogy ezeket a tárgyakat már a 8. században is használták.¹⁴ A leletanyag tömegét jelentő korongolatlan edények, és a kisebb számú, kézi korongon formált, bekarcolt díszítésű edények töredékeit, valamint a néhány apró használati tárgyat (orsógomb, vaskés stb.) a területen élt, griffes-indás leletanyaggal jellemezhető, 8. századi népesség hagyta hátra.¹⁵

On the historical chronology

The specific items (baking bells, hand-thrown clay cauldrons) of the described finds of the settlements were formerly dated in the technical literature from the turn of the 8th–9th centuries and the 9th century. To date these objects seem to have been used already in the 8th century.¹⁴ The sherds of the wheel-thrown vessels, which make the majority of the finds, and those of the less frequent vessels produced on a slow wheel and decorated with incised patterns, just like the few small articles of use (spindle whorls, iron knife, etc.) were left to us by the population of the 8th century that can be characterised by a griffin-and-tendrill find material.¹⁵

14 VIDA 1991/b, 392; LISKA 1996/b, 164.

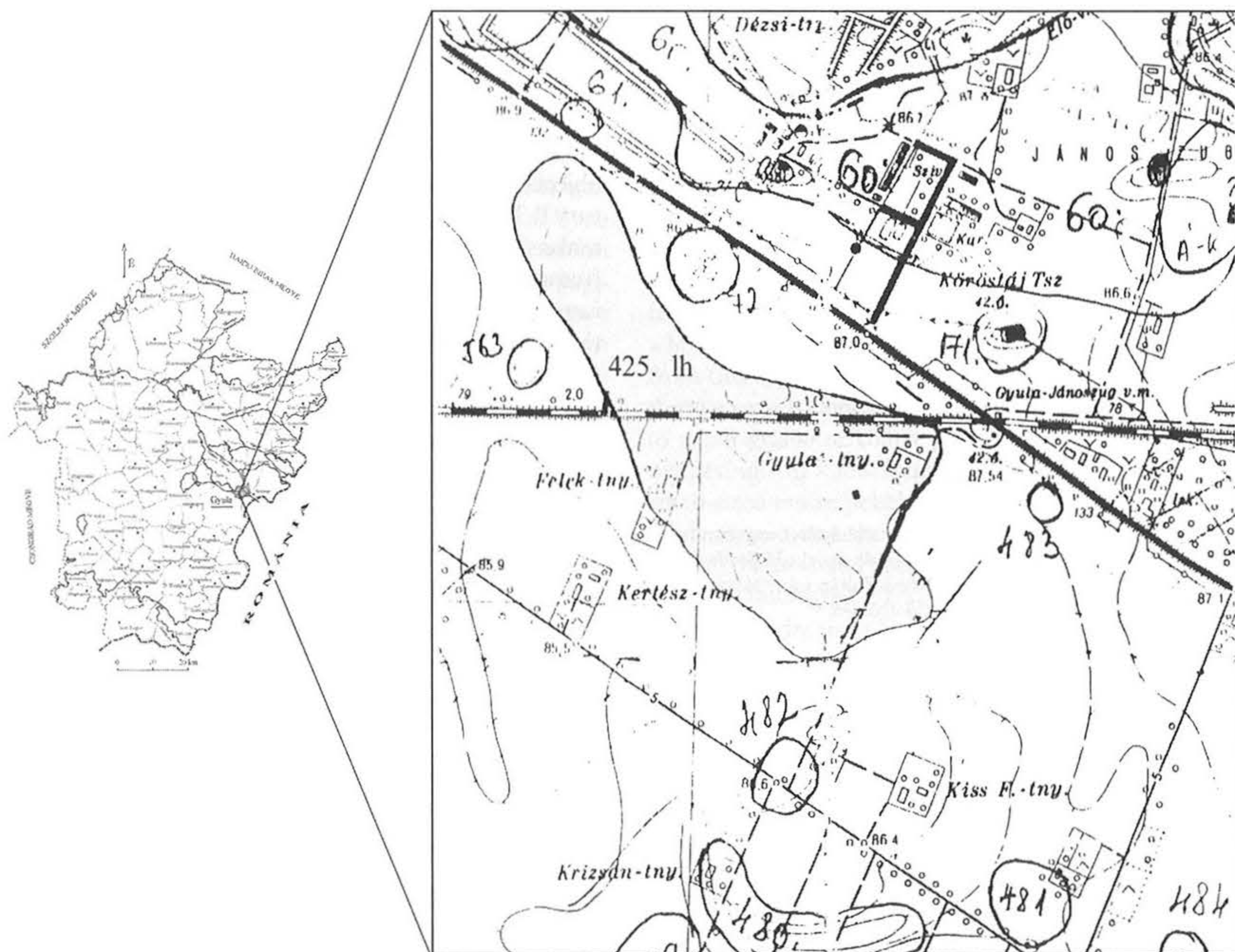
15 A településrészlet keltezésének pontosításához nagyban hozzájárul majd a tőle alig 300 m-re K-re elhelyezkedő Gyula 483. sz. lelőhely területén 2002-ben, Rózsa Zoltán irányításával feltárt késő avar kori temetőrészlet feldolgozása.

14 VIDA 1991/b, 392; LISKA 1996/b, 164

15 The analysis of the Late Avar cemetery fragment unearthed under Zoltán Rózsa's direction at Gyula site no. 483 in 2002, which is situated only 300 m E of our site, will largely contribute to the more exact dating of the settlement fragment.

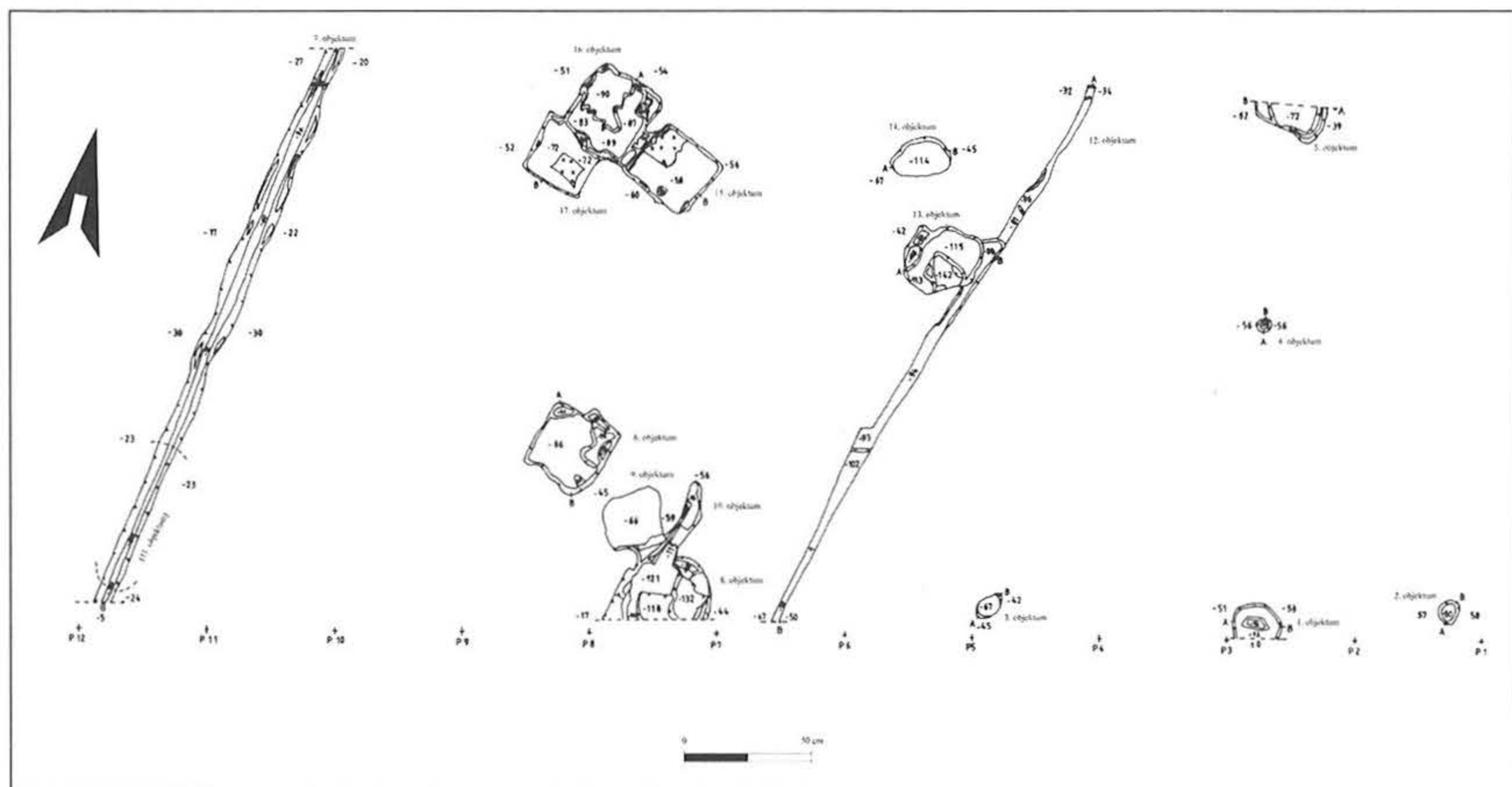
Irodalom • References

- BÁLINT 1991 BÁLINT, Cs.: Die Spätawarenzeitliche Siedlung von Eperjes (Kom. Csongrád) VariaArchHung Bp. 1991.
- BENCZE-GYULAI-SABJÁN-TAKÁCS 1999 BENCZE Z. – GYULAI F. – SABJÁN T. – TAKÁCS M.: Egy Árpád-kori veremház feltárása és rekonstrukciója. – Ausgrabung und Rekonstruktion eines Grubenhauses aus der Árpádenzeit. Monumenta Historica Budapestinensia 10, Budapest 1999.
- LISKA 1996 LISKA A.: Régészeti topográfiai adatok Szentes környékének 7–9. századi településtörténetéhez. – Archäologisch-topographische Angaben zur Siedlungsgeschichte der Umgebung von Szentes im 7–9. Jahrhundert. SAVARIA 22/3 19921–995 (1996) 163–171.
- LISKA 1999 LISKA A.: Egy 8–9. századi település emlékei Gyulavári határából. – Relics of a settlement of 8–9th century boundaries of Gyulavári. BMMK 20, (1999) 67–81.
- MADARAS 2000 MADARAS L.: Avar kori településrészlet Szentes határában. Leletmentés a 451. sz. út Szentest elkerülő szakaszán. – Ein Awarenzeitliches Siedlungsdetail in der Gemarkung von Szentes. Rettungsgrabung auf dem Umleitungsweg 451 bei Szentes. MFMÉ – StudArch VI. (2000) 237–262.
- MESTERHÁZY-HORVÁTH 1983 MESTERHÁZY K. – HORVÁTH L.: Településtörténeti kutatások Veresegyház határában. – Siedlungsgeschichtliche Forschungen in der Gemarkung von Veresegyház. ArchÉrt 110. (1983) 112–124.
- SZENTGYÖRGYI 2000 SZENTGYÖRGYI V.: Az elveszett tető. In: A középkori magyar agrárium. Szerk.: Bende L.–Lőrinczy G. Ópusztaszer 2000, 183–204.
- SZŐKE 1980 SZŐKE, B. M.: Zur awarenzeitlichen Siedlungsgeschichte des Körös-Gebietes in Südost-Ungarn. ActaArchHung 32. (1980) 181–205.
- TOMKA 1971 TOMKA P.: A Győr, Téglavető-dűlői avar temető belső csoportjai. – Die inneren Gruppen des awarenzeitlichen Gräberfeldes von Győr, Téglavető. Arrabona 13 (1971) 55–97.
- TROGMAYER 1962 TROGMAYER O.: Népvándorlás kori telepnyomok Bokros határában. – Siedlungsspuren aus der Völkerwanderungszeit im Gebiet von Bokros. MFMÉ 1960–62 (1962) 3–8.
- VIDA 1991/A VIDA, T.: Chronologie und Verbreitung einiger awarenzeitlicher Keramiktypen. ANTEUS (MittArchInst) 19–20 (1991) 131–144.
- VIDA 1991/B VIDA T.: Újabb adatok az avar kori „fekete kerámia” és a korongolatlan cserépbográcsok kérdéséhez. – Weitere Angaben zur Frage der awarenzeitlichen „Schwarzen Keramik” und der handgeformten Tonkessel. MFMÉ 1984–85/2 (1991) 385–399.

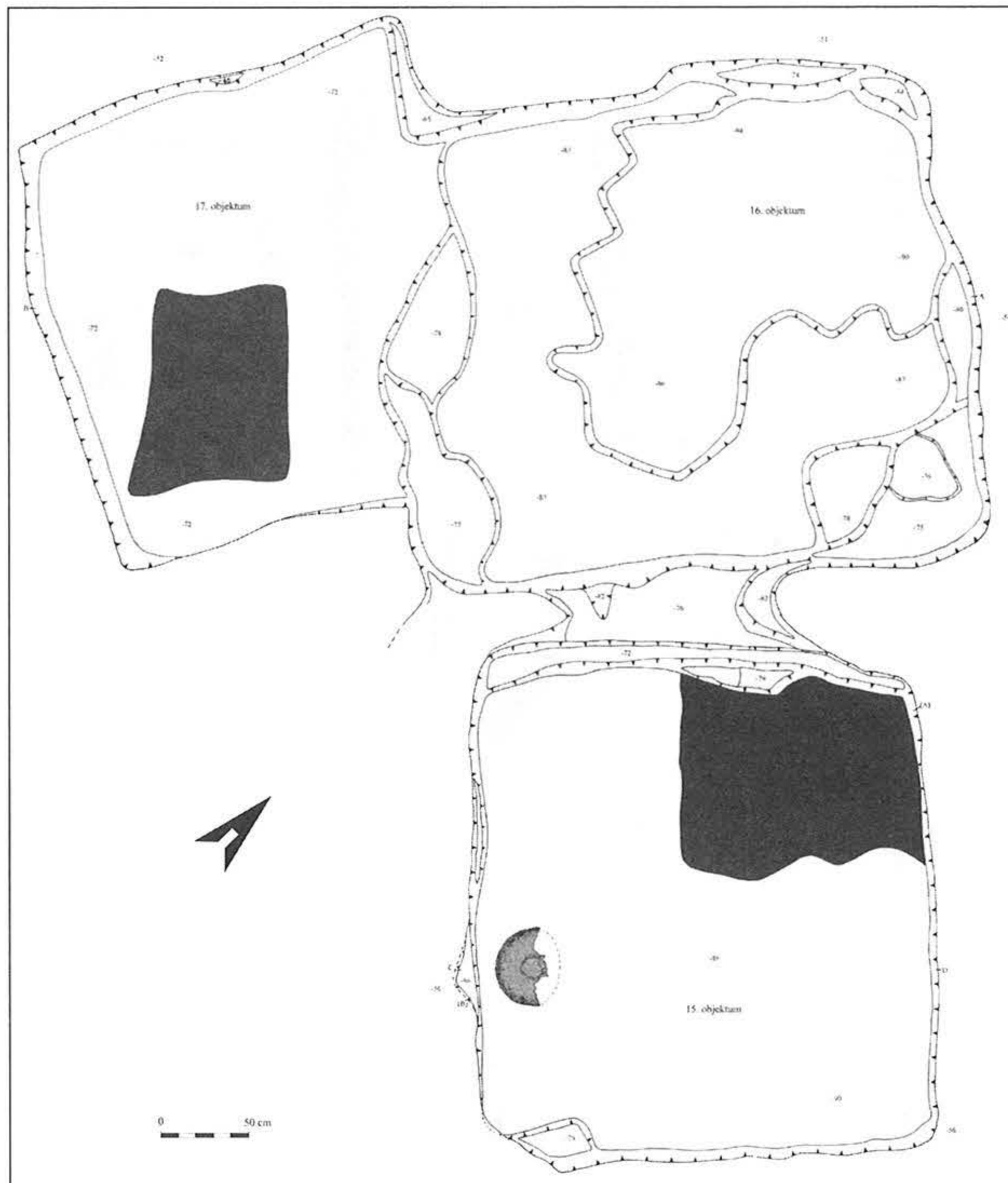
1. kép: Gyula 425. sz. lelőhely M=1:10.000

Fig. 1: Gyula site no. 425 Scale = 1:10000

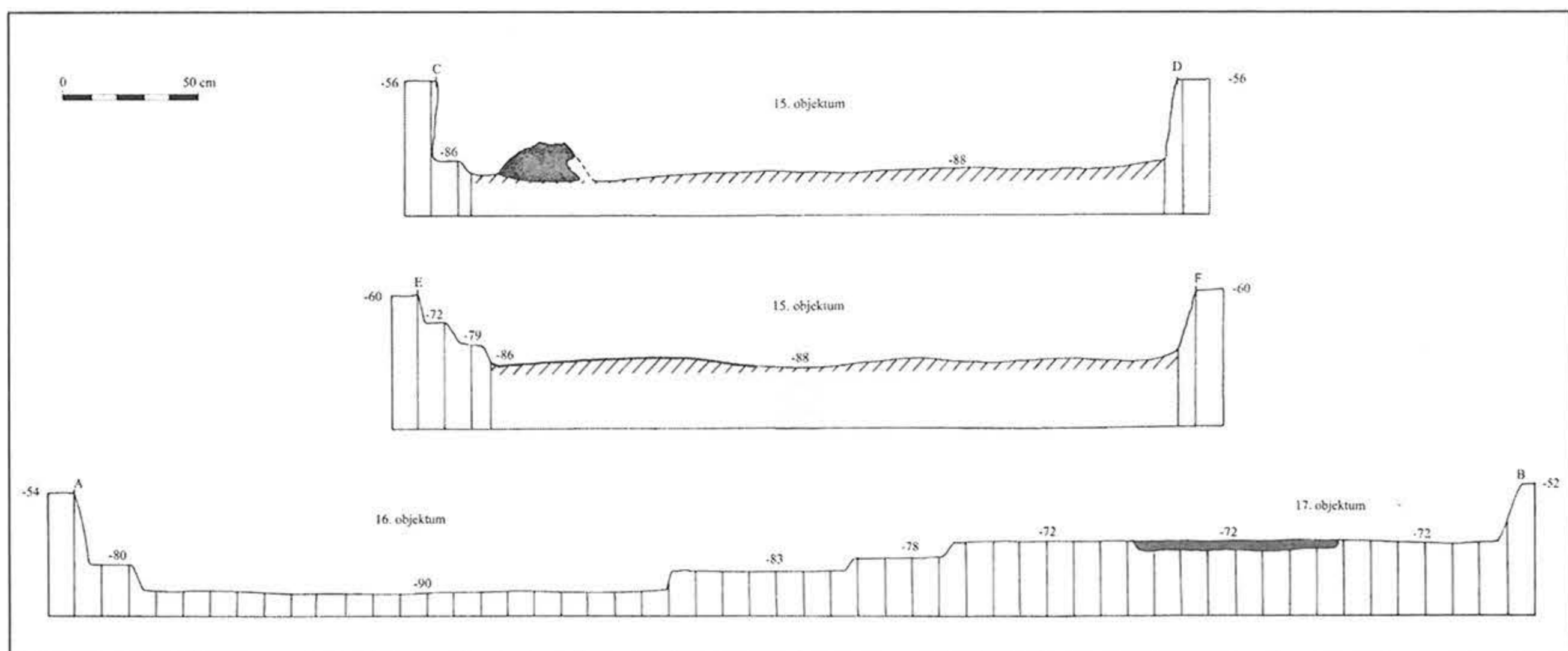
2. kép: Gyula 425. sz. lelőhely, 44. sz. főút négysávosításának nyomvonala, I. szakasz, É-i oldal

Fig. 2: Gyula site no. 425, the track of the four-lane route no. 44, phase I, N side

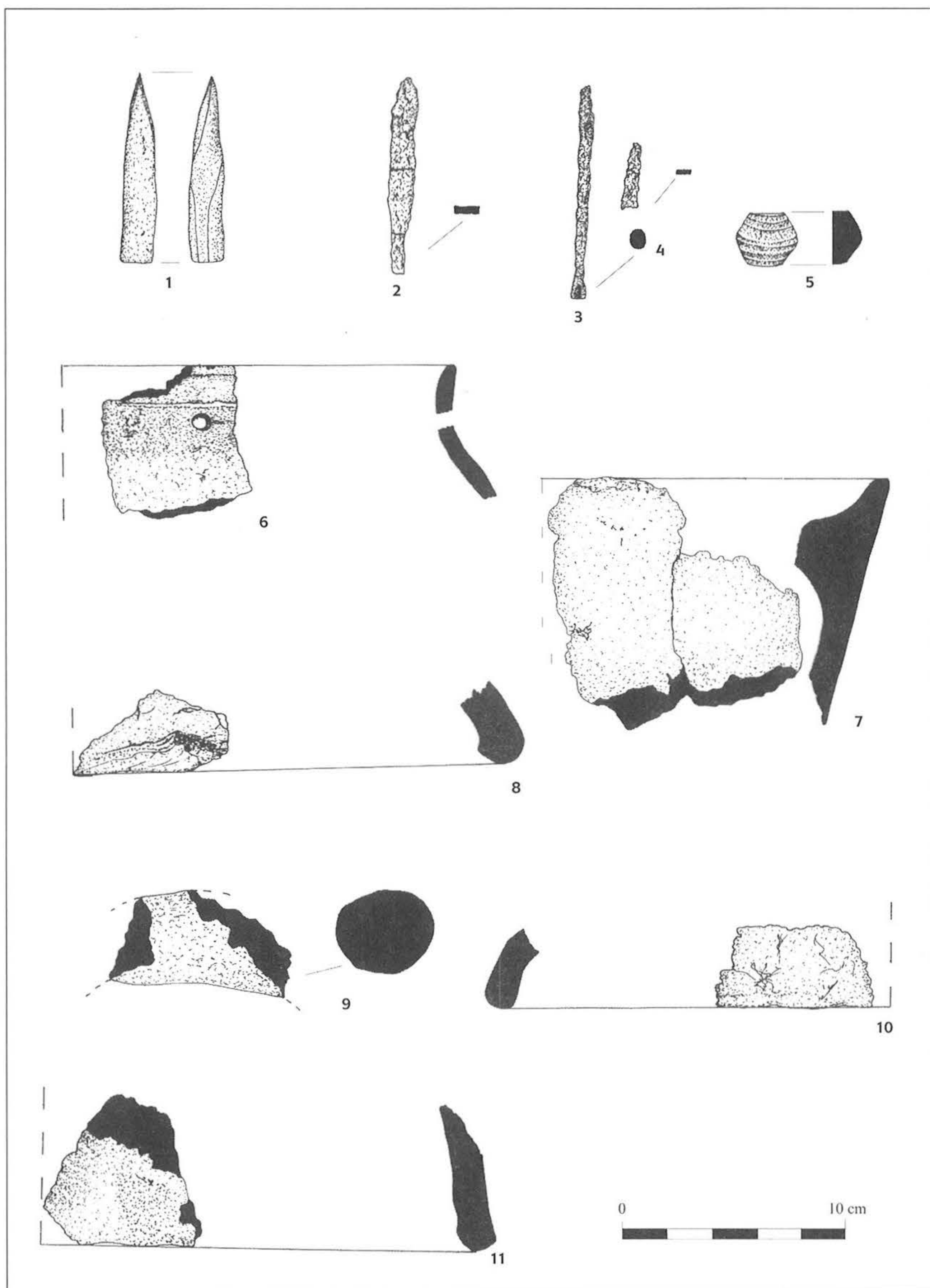
3. kép: Gyula 425. sz. lelőhely, 15. objektum, 16. objektum, 17. objektum felülnézeti rajz

Fig. 3: Gyula site no. 425, sketch of features 15, 16 and 17 from above

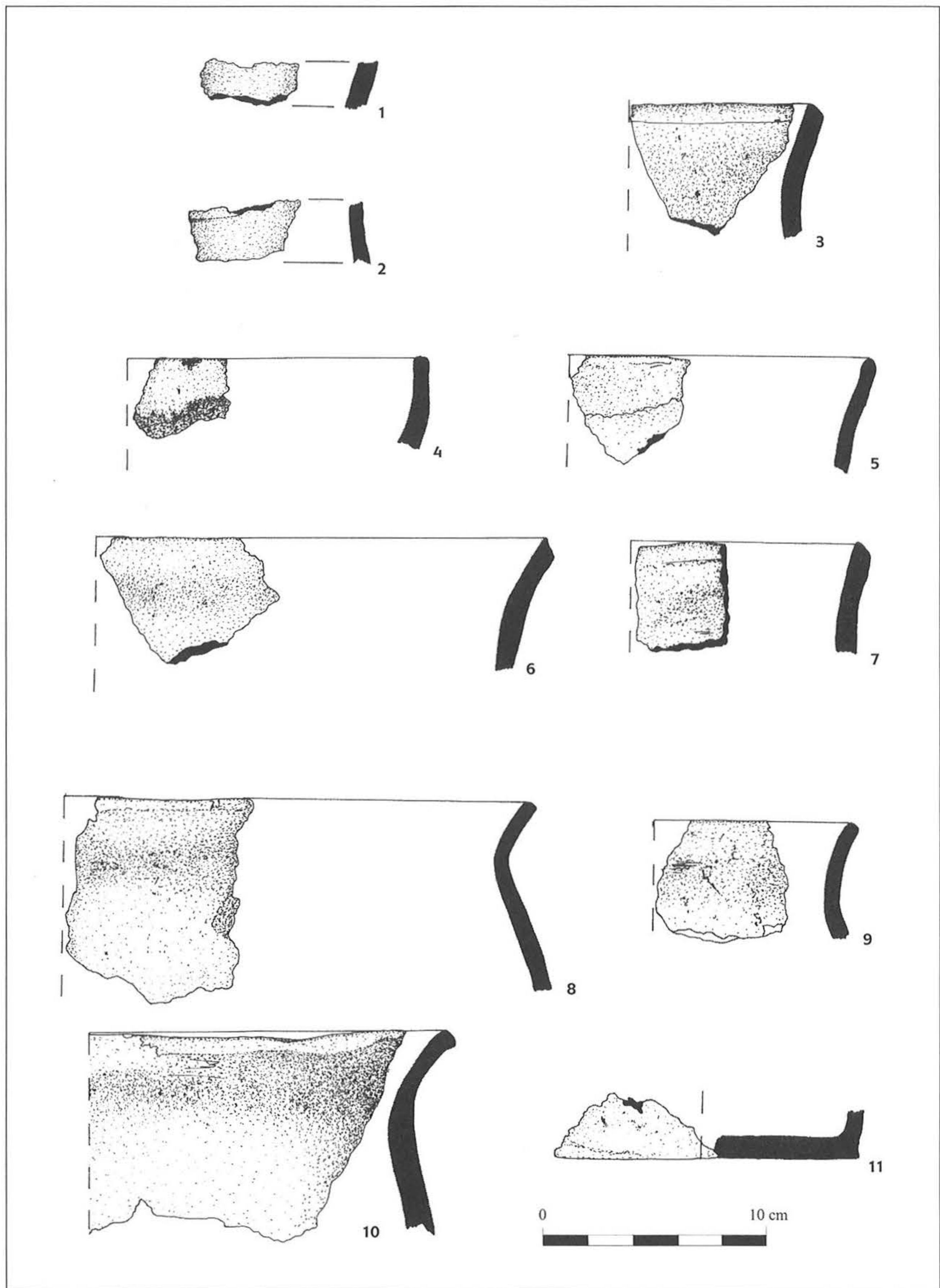
4. kép: Gyula 425. sz. lelőhely, 15. objektum, 16. objektum, 17. objektum metszetrajzok

Fig. 4: Gyula site no. 425, section drawings of features nos. 15, 16 and 17

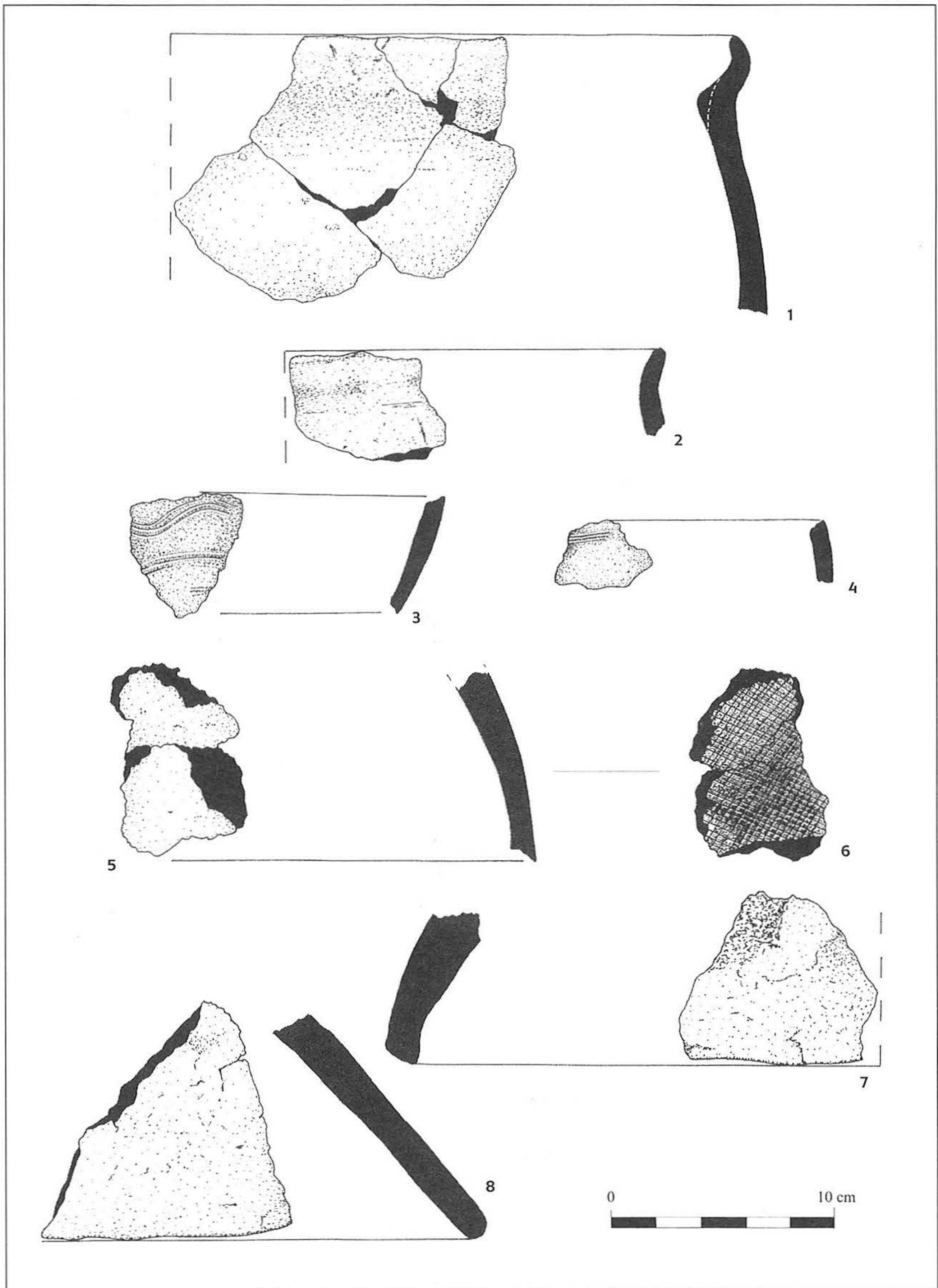
5. kép: Gyula 425. sz. lelőhely 15. objektum leletanyaga

Fig. 5: Gyula site no. 425, finds from feature no. 15

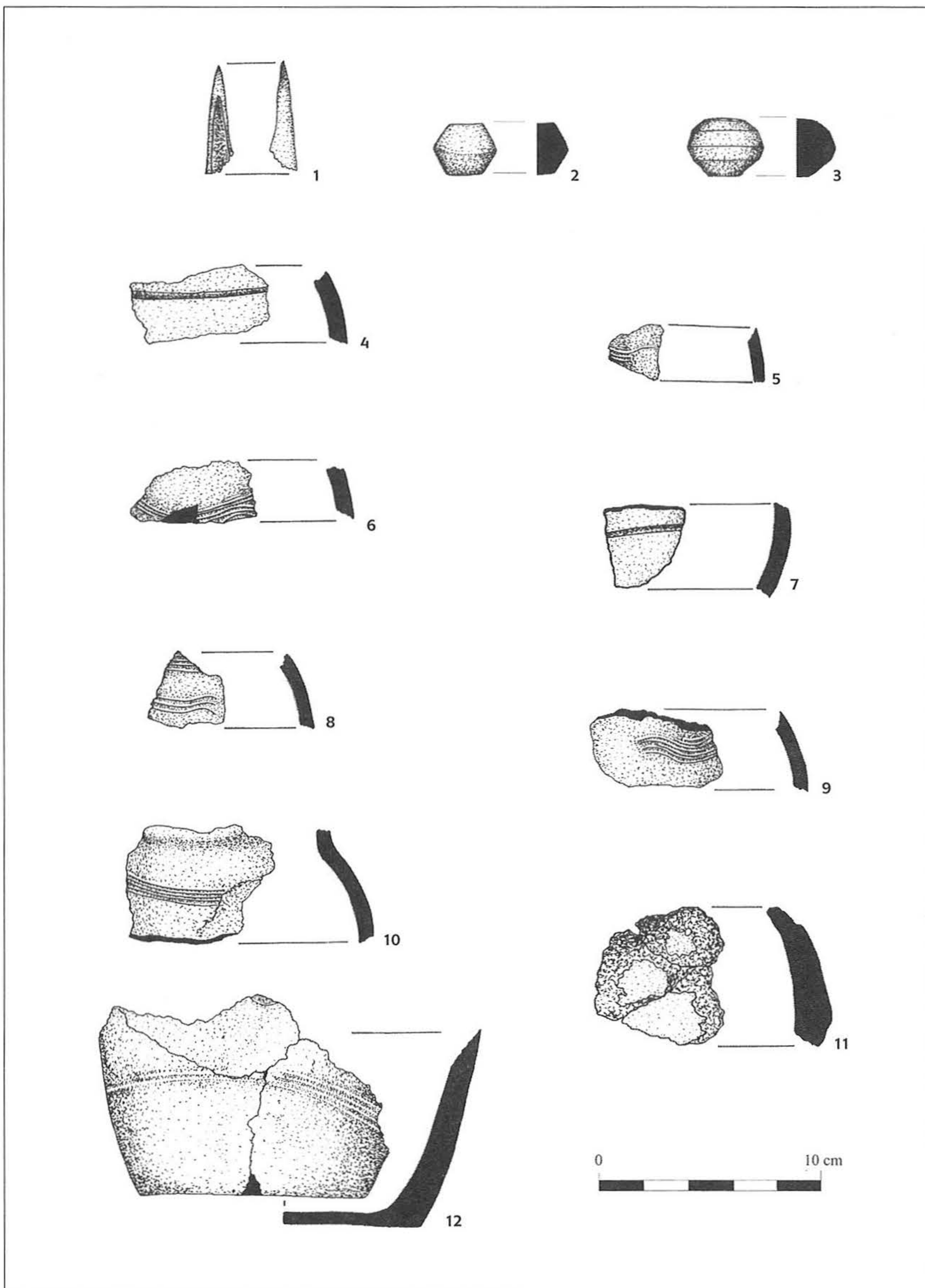
6. kép: Gyula 425. sz. lelőhely 15. objektum leletanyaga

Fig. 6: Gyula site no. 425, finds from feature no. 15

7. kép: Gyula 425. sz. lelőhely 16. objektum leletanyaga

Fig. 7: Gyula site no. 425, finds from feature no. 16

8. kép: Gyula 425. sz. lelőhely 17. objektum leletanyaga

Fig. 8: Gyula site no. 425, finds from feature no. 17

9. kép: Gyula 425. sz. lelőhely 15. objektum, sütőharang

Fig. 9: Gyula site no. 425, baking bell from feature no. 15